

TIJORAT BANKLARIDA CHET EL VALYUTASI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Umarbayeva Sevara Maulen qizi
Bank-Moliya akademiyasi magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Respublikamiz tijorat banklarida chet el valyutasi hisobini shakllantirish uni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida takomillashtirish bo'yicha takliflarni ishlab chiqish va shu orqali banklarda chet el valyutalari hisobini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Tijorat banklarida chet el valyutasi hisobini takomillashtirish asosida buxgalteriya hisobini to'g'ri tashkil etish, yuritish hamda moliyaviy hisobotlarni o'z vaqtida tuzish va taqdim etishning uslubiyotini yaratilishiga olib keladi. Bu esa tijorat banklari moliyaviy holati to'g'risidagi axborotlarning ishonchliligini yanada ortishiga va investitsiyalarni keng jalb qilishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada tijorat banklarda chet el valyutasi bilan amalga oshirilgan valyuta operatsiyalari hisobini to'g'ri tashkil etish va takomillashtirish metodikasini ishlab chiqishga qaratilgan tadqiqotlar bayoni keltirilgan.

Kalit so'zlar: Valyuta operatsiyalari, chet el valyutasi hisobi siyosati, chet el valyutasi auditi, hisob tamoyillari, buxgalteriya balansi, moliyaviy hisobot.

ABSTRACT

In this article, the formation of foreign currency account in the commercial banks of our Republic, the development of proposals for its improvement based on the international standards of financial reporting, and thus the issues of improving the account of foreign currencies in banks are considered.

Based on the improvement of foreign currency accounting in commercial banks, it leads to the creation of a methodology for the correct organization and maintenance of accounting, as well as the timely compilation and presentation of financial reports. This serves to further increase the reliability of information about the financial status of commercial banks and to attract more investments. This article presents a description of

research aimed at developing a methodology for the correct organization and improvement of accounting for foreign currency operations in commercial banks.

Keywords: Currency operations, foreign currency accounting policy, foreign currency audit, accounting principles, balance sheet, financial reporting.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi banklarida amal qilib kelayotgan buxgalteriya hisobi tizimi ko‘p valyutali tizimga asoslangan. Ko‘p valyutali buxgalteriya hisobi tizimi chog‘ida bank har bir alohida valyuta turi bo‘yicha alohida Bosh daftarni yuritadilar.

Operatsiyalarni hisobga olib borish maqsadida bank uning faoliyat oborotida valyutalarning nechta turlari bo‘lsa, shuncha bosh daftarlarni yuritadi. Har bir Bosh daftarda zarur miqdordagi balans hisobvaraqlari ochiladi (*Naqd chet el valyutasiga oid operatsiyalarni amalga oshirish qoidalari. O‘zR AV tomonidan 17.08.2000 yilda 957-son (AV ro‘yxat raqami 957-2-son, 15.04.2004 y.) bilan ro‘yxatga olingan*).

Bosh daftar (BD) bu - odatda bankning moliyaviy hisobvaraqlarida ko‘rsatiladigan balans hisobvaraqlari guruhi. Bosh daftarning balans hisobvaraqlari, ular yordamchi daftarlarda keltirilgan detallashtirilgan axborotni umumlashtirilishi bois, umumlashtiruvchi hisobvaraqlar bo‘lib hisoblanadi. Bosh daftar balans hisobvaraqlari bo‘yicha bank operatsiyalari hisobga olinishi amalga oshiriladigan valyuta turlari bo‘yicha ochiladi. Yordamchi daftar (shaxsiy hisobvaraqlar) bu - tegishli bosh daftarlarning balans hisobvaraqlariga ko‘maklashuvchi ancha detallashtirilgan axborot bilan ta‘minlab beruvchi hisobvaraqlar guruhidir.

ADABIYOTLAR SHARHI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ – 4611 - sonli qaroriga muvofiq, tijorat banklaridagi mavjud chet el valyutalari hisobi va auditi siyosatini MHXSlari talablariga muvofiqlashtirib borishni talab etadi (PQ-4611, 2020 y). Sababi, banklardagi chet el valyutalari hisobi siyosati milliy darajada shakllantirilgan bo‘lib, xalqaro darajada moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etish tartibiga to‘liq javob bermaydi. Shuningdek, 2021 yilda respublikamizda bank tizimini xususiylashtirishga

tayyorlash va transformatsiyalashni davom ettirishda, ya'ni kamida bitta yirik bankdagi davlat ulushini strategik investorlarga to'liq sotishni amalga oshirida albatta ishonchli moliyaviy hisobotlarni tuzish lozim bo'ladi.

Tijorat banklarining balansdan tashqari valyuta operatsiyalari yuzasidan bir qator iqtisodchilar o'z fikrlarini bildirdi. A.Malyx balansdan tashqari bank valyuta operatsiyalarida keng qo'llaniladigan buxgalteriya hisobi shakllaridan biri hisoblangan akkreditivlar bo'yicha o'z xulosalarini shakllantirdi. Uning so'zlariga ko'ra, "Hujjatlashtirilgan akkreditiv xaridor uchun quyidagi afzalliklarga ega:

- hujjatlashtirilgan akkreditiv xaridorga tovar jo'natilgandan keyin to'lovni to'liq olish imkonini beradi;
- hujjatlashtirilgan akkreditiv xaridorga zarur transport va tijorat hujjatlarini kafolatlaydi;
- hujjatlashtirilgan akkreditiv xaridorga emitent bankdan qo'shimcha moliyalashtirishni olish imkonini beradi".

Boshqa bir iqtisodchi J.Zinkining xulosasiga ko'ra, agar tijorat banki ma'lum sabablarga ko'ra "xedjlash"ni amalga oshira olmasa, u xedjlashning fyuchers, forward, opsiyon, svop kabi balansdan tashqari usullaridan foydalanishi mumkin".

MA'LUMOTLAR VA METODOLOGIYA

Naqd chet el valyutasiga oid operatsiyalarning amalga oshirilishi chog'ida qat'iy hisobot blanklaridan foydalaniladi. Qat'iy hisobot blanklari bank muassasalari kassasida saqlanadi va almashlash punktlarining xodimlariga belgilangan tartibda bank bo'linmalari rahbarlarining ruxsatlari bilan buyurtmanoma asosida beriladi. Qat'iy hisobot blanklari 93609-"Saqlashdagi qimmatliklar" nomli favqulodda holatlar hisobvarag'ida hisobga olinadi. Hisobotlar uchun mas'ul shaxslarga qat'iy hisobot blanklarining berilishi chog'ida alohida tahliliy hisob yuritiladi. Qat'iy hisobot blanklari bo'lib, quyidagilar hisoblanadi:

a) 09002-son shakl ma'lumotnoma naqd chet el valyutasining va chet el valyutasidagi yo'l cheklarining naqd so'mlarga sotib olinishiga oid operatsiyalarning rasmiylashtirilishi chog'ida lotin harflari bilan o'zbek tilida to'ldiriladi.

b) 09004-son shakl kvitantsiyasi naqd chet el valyutasining va chet el valyutasidagi to'lov hujjatlarining inkassoga qabul qilinishiga oid operatsiyaning rasmiylashtirilishi chog'ida to'ldiriladi.

v) 09005-son shakl kvitantsiya naqd chet el valyutasining va chet el valyutasidagi to'lov hujjatlarining ekspertiza uchun qabul qilinishiga oid operatsiyaning rasmiylashtirilishi chog'ida to'ldiriladi.

g) 09006, 09006-1-son shakl ruxsatnomalar. 09006-son shakl ruxsatnoma naqd chet el valyutasining chegaradan tashqariga olib chiqib ketilishiga bo'lgan ruxsatnomaning berilishiga oid operatsiyaning rasmiylashtirilishi chog'ida to'ldiriladi.

09006-1-son shakl ruxsatnoma O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O'zbekiston Respublikasi rezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslarga ekvivalentda 5000 AQSH dollaridan ortiq bo'lgan summada naqd chet el valyutasining chegaradan tashqariga olib chiqib ketilishi uchun beriladi.

d) 09007-son shakl ma'lumotnoma naqd chet el valyutasining sotilishiga oid operatsiyaning rasmiylashtirilishi chog'ida lotin harflari bilan o'zbek tilida to'ldiriladi.

e) 09012-son shakl kvitantsiya chet el davlatining zararlantirilgan pul belgilarini xuddi shu davlatning zararlantirilmagan pul belgilariga almashtirilishiga oid operatsiyasining rasmiylashtirilishi chog'ida to'ldiriladi. Qat'iy hisobot blanklarini saqlash tartibi bilan belgilanadi. Buzib qo'yilgan qat'iy hisobot blanklari ikkala nusxadagi blankning butun bir sathi bo'yicha "Z" lotin harfining qo'yilishi yo'li bilan bekor qilinishi kerak, bank xodimining imzosi bilan tasdiqlanadi, buxgalteriyada ro'yxatdan o'tkaziladi.

Bank muassasalari arxiviga topshirilganidan so'ng qat'iy hisobot blanklarining to'ldirilgan va buzib qo'yilgan (bekor qilingan) nusxalariga muvofiq saqlanishi kerak.

Naqd chet el valyutadagi operatsiyalarni buxgalteriya hisobida aks ettirish quyidagi balans hisobvaraqlarida hisobga olinadi:

- ✓ 10101 - Aylanma kassadagi naqd pullar;
- ✓ 10103 - Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar;
- ✓ 10105 - Cheklar va boshqa to'lov hujjatlari;
- ✓ 10109 - Yo'ldagi naqd pullar va boshqa to'lov hujjatlari;
- ✓ 17101 - Valyuta pozitsiyasi hisobvaraqlari.

Naqd chet el valyutasi va shaxsiy hisobvaraqlardagi to'lov hujjatlarining chet el valyutasidagi qoldiqlari har kuni bank omborxonasi daftarlarida chiqarilgan qoldiqlar bilan solishtiriladi. Shaxsiy hisobvaraqlar quyidagi turlarga guruhlanadi:

- ✓ kassadagi naqd chet el valyutasi;
- ✓ almashlash punktlaridagi chet el valyutasidagi avanslar;
- ✓ chet el valyutasidagi boshqa avanslar.

Boshqa banklarga jo'natilgan naqd chet el valyutasi, cheklar va boshqa to'lov hujjatlarining bosh daftarlarda tegishli valyuta bo'yicha hisobga olinishi uchun 10109-"Yo'ldagi pullar" aktiv balans hisobvaraqlari ochiladi. Valyuta oldi-sotdisi bo'yicha operatsiyalarning hisobga olinishi uchun 17101-"Valyuta pozitsiyasi" balans hisobvarag'idan foydalaniladi. "Spot" transaksiyasi chog'ida valyuta joriy kurs bo'yicha yoki uning zudlik bilan yetkazib berilishi sharti asosida "spot" kursi bo'yicha sotib olinadi yoki sotiladi. Ushbu hisobvaraq chet el valyutasiga oid tegishli Bosh daftarda "spot" transaksiyasining har bir krediti bo'yicha debetlanadi va kreditlanadi.

Tijorat banklari jismoniy shaxslar - rezidentlar va norezidentlardan naqd chet el valyutasini sotib oladilar, shuningdek, jismoniy shaxslar - norezidentlarga chet el valyutasini ayirboshlash shoxobchalari orqali sotadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari ish boshlaguniga qadar ayirboshlash shoxobchalari kassirlarini qat'iy hisobot blanklari va shoxobcha kun davomida faoliyat yuritishi uchun yetarli bo'lgan miqdorda so'm va chet el valyutasidagi avans bilan ta'minlaydilar. Avans berilganda, naqd chet el valyutasi va chet el valyutasidagi to'lov hujjatlari sotib olinganda yoki sotilganda buxgalteriya asos bo'luvchi hujjatlarga muvofiq, bir vaqtda milliy va chet el valyutasidagi bosh kitoblarda tegishli yozuvlar bilan rasmiylashtiriladi. Bunda:

1) Ayirboshlash shoxobchasi xodimiga hisobdorlik asosida milliy va chet el valyutasida naqd pul mablag'i berilganda, buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 10103000- *"Pul almashirish shoxobchalaridagi naqd pullar"*
(hisobdor shaxsning shaxsiy hisobvarag'i bo'yicha),

Kredit 10101000 - *"Aylanma kassadagi kassa naqd pullari" hisobvarag'i.*

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha:

Debet 10103840 - "Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar",

Kredit 10101840- "Aylanma kassadagi kassa naqd pullari" hisobvarag'i.

2) Ayirboshlash shoxobchasi tomonidan sotib olingan naqd chet el valyutasi summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha:

Debet 10103840- "Aylanma kassadagi kassa naqd pullari",

Kredit 17101840- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish) hisobvarag'i.

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 17101000- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish),

Kredit 10103000 - "Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar" hisobvarag'i.

3) Sotilgan chet el valyutasi summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha,

Debet 17101840 - "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" ("Spot" shartlarida sotib olish va sotish),

Kredit 10103840 - "Aylanma kassadagi kassa naqd pullari" hisobvarag'i.

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 10103000- "Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar",

Kredit 17101000- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish) hisobvarag'i.

4) Sotuv kursi va xarid kursi orasidagi ijobiy kurs farqi summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 17101000- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish),

Kredit 45401000- "Spot" bitimi bo'yicha xorijiy valyutalardagi foyda hisobvarag'i.

5) Markaziy bank kursi va xarid kursi orasidagi salbiy kurs bo'yicha farq summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 55302000- "Spot" bitimlari bo'yicha xorijiy valyutalarda ko'rilgan zararlar,

Kredit 17101000- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish) hisobvarag'i.

6) Markaziy bank kursi va xarid kursi orasidagi ijobiy kurs bo'yicha farq summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 17101000- "Valyuta pozitsiyasi hisobvarag'i" (Valyutani "Spot" shartlarida sotib olish va sotish),

Kredit 45401000- "Spot" bitimi bo'yicha xorijiy valyutalardagi foyda hisobvarag'i.

7) Undiriladigan komission mukofot summasi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 10103000 -"Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar",

Kredit 45409000- "Valyuta transaktsiyalari bo'yicha marja" hisobvarag'i.

8) Milliy valyutadagi qoldiq summa bank kassasiga kirim qilinganda buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda milliy valyuta bo'yicha:

Debet 10101000- "Aylanma kassadagi kassa naqd pullari",

Kredit 10103000 -"Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar" hisobvarag'i.

9) Chet el valyutasidagi qoldiq summa bank kassasiga kirim qilinganda buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha:

Debet 10101840- "Aylanma kassadagi kassa naqd pullari",

Kredit 10103840- hisobvarag'i. "Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar"

Tijorat banklarining tezkor xodimlari taqdim etilgan hujjatlar bo'yicha hisobotning to'g'ri tuzilganligini, topshirilgan qimmatliklarning to'liqligini, qat'iy hisobot blanklaridan to'g'ri foydalanilganligini tekshiradilar, ayirboshlash shoxobchasi hisobotiga kiritilgan operatsiyalarning bank balansida aks ettirishi, shuningdek mazkur ayirboshlash shoxobchasi kassiri hisobidagi avanslar

summasini soʻndirish uchun kirim-chiqim orderlarini tuzadilar. Barcha koʻrsatilgan hujjatlar va tuzilgan orderlar valyuta operatsiyalari boʻlimi boshligʻi yoki bosh buxgalteri tomonidan tekshiriladi va kun hujjatiga joylashtiriladi. Plastik toʻlov va kredit kartochkalari boʻyicha naqd chet el valyutasini berish va qabul qilish boʻyicha operatsiyalar hisobi. Tijorat banklari tomonidan emissiyalangan plastik toʻlov va kredit kartochkalariga oid hisobvaraqlarga kirim qilinishi uchun rezident va norezident jismoniy shaxslardan naqd chet el valyutasining qabul qilib olinishi mijozning arizasi boʻyicha uning talab qilib olingunigacha depozit hisobvaragʻiga asosan, amalga oshiriladi, keyinchalik plastik toʻlov va kredit kartochkalariga kirim qilinadi. Ushbu operatsiyalar buxgalteriya hisobida quyidagicha rasmiylashtiriladi:

Bosh daftarda AQSH dollari boʻyicha:

Dt 10101840 - "Aylanma kassadagi naqd pullar",

Kt 20206840 - "Jismoniy shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari hisobvaragʻi". Yoki,

Dt 20206840 - "Jismoniy shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari hisobvaraqlari",

Kt 20206840 - " Jismoniy shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari hisobvaraqlari" (kartochkaning egasi hisobvaragʻi boʻyicha).

Tijorat banklari debet va kredit kartochkalari boʻyicha hisobvaraqlardan mablagʻlarning berilishini mijozning arizasiga asosan, chet el valyutasidagi toʻlov hujjatlari asosida amalga oshirishlari mumkin. Bir vaqtning oʻzida mijozning iltimosi boʻyicha 09006-son shakl boʻyicha xorijga naqd chet el valyutasining olib chiqib ketilishiga ruxsatnoma ham berilishi mumkin. 09006-son shakl dagi maʼlumotnomalar qatʼiy hisobot blanklari boʻlib hisoblanadi va bank kassasida saqlanadi. Maʼlumotnoma bir xildagi tartib raqamiga ega boʻlgan ikkita nusxadan tashkil topadi. Ular qora qogʻoz qoʻyilgan holda ikki nusxada yozib beriladi. Maʼlumotnomaning birinchi nusxasi mijozga beriladi, ikkinchi nusxasi esa kun hujjatlari bilan birgalikda tikib qoʻyiladi. Yoʻl cheklarining sotib olinishi almashlash punktlari tomonidan naqd chet el valyutasini sotib olishlarga oid operatsiyalar kabi tartibda rasmiylashtiriladi.

Yuridik va jismoniy shaxslardan naqd chet el valyutasini depozitga qabul qilish va berishning buxgalteriya hisobi. Tijorat banklari yuridik va jismoniy shaxs

(rezident va norezident) larning depozit hisobvaraqlariga o'tkazish uchun naqd chet el valyutasini qabul qilishni qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiradi.

Naqd valyutani qabul qilib olish 09010-son shakl bo'yicha naqd chet el valyutasi badaliga oid ariza asosida amalga oshiradi va buxgalteriya hisobida quyidagicha rasmiylashtiriladi: Naqd chet el valyutasining kassaga qabul qilinishi:

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha:

Debet 10101840 - "Aylanma kassadagi naqd pullar",

Kredit 20200840 – "Mijozlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari hisobvaraqlari".

Tijorat banklari rezident yuridik shaxslarga xizmat safarlariga oid xarajatlarni naqd chet el valyutasida berish, ularning 09011-son shakl bo'yicha ariza va uni tasdiqlovchi hujjatlar asosida amalga oshiradilar.

Bunda ushbu operatsiya buxgalteriya hisobida quyidagicha rasmiylashtiriladi:

Bosh daftarda AQSH dollari bo'yicha:

Debet 2020840 "Mijozlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari hisobvaraqlari",

Kredit 10101 840 - "Aylanma kassadagi naqd pullar" hisobvarag'i.

Hisobvaraqlardan mablag'lar ular egalarining xohishlariga ko'ra "VISA" xalqaro plastik kartochkalari, yo'l cheklari bilan berilishi yoki naqdsiz tartibda chegaradan tashqariga hisoblab o'tkazib berilishi mumkin. Jismoniy shaxslar-rezidentlar tomonidan 2000 (ikki ming) AQSH dollariga teng summadan ortiq bo'lgan naqd chet el valyutasining O'zbekiston Respublikasidan olib chiqilishi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yoki tijorat banklarining ruxsatnomasi bilan (09006-son shakl) amalga oshiriladi (09006-son shakl). Jismoniy shaxslar-rezidentlar tomonidan 5000 (besh ming) AQSH dollariga teng summadan ortiq bo'lgan naqd chet el valyutasining olib chiqilishi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining ruxsatnomasi bilan (09006-1-son shakl bo'yicha), qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Jismoniy shaxslar-norezidentlar tomonidan naqd chet el valyutasining O'zbekiston Respublikasidan tashqariga olib chiqilishi respublikaga bojxona deklaratsiyasiga muvofiq, olib kirilgan summaga teng miqdorda ruxsat etiladi. O'zbekiston Respublikasiga kirishda bojxona deklaratsiyasida ko'rsatilgan

summada ortiq naqd chet el valyutasining olib chiqilishiga Markaziy bank yoki tijorat banklarining ruxsatnomasi bilan yo‘l qo‘yiladi. Naqd chet el valyutasini olib chiqishga ruxsatnomaning boshqa shaxslarga berilishiga yo‘l qo‘yilmaydi. Chet el valyutasidagi naqd pullarni qayta baholash belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Tijorat banklari O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki va uning hududiy boshqarmalariga O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan shakllar va muddatlarga muvofiq naqd chet el valyutasida o‘tkazilgan operatsiyalar haqidagi ma’lumotlarni taqdim etadilar.

XULOSA

Biz tijorat banklarida chet el valyutalari hisobi va auditini shakllantirish hamda xalqaro standartlarga muvofiqlashtirgan holda takomillashtirish yuzasidan ayrim fikrlarni bildirib o‘tdik. O‘ylaymizki bu mavzu keng va hamma uchun qiziqarli bo‘lib, kelgusida bank xodimlari (bosh buxgalter va ichki auditorlar)ning fikr mulohazalari asosida takomillashtirishga muhtoj deb hisoblaymiz va xulosa o‘rnida quyidagilarni ta’kidlab o‘tamiz:

Birinchidan, tijorat banklarida chet el valyutalari hisobi va auditini takomillashtirish asosida tijorat banklarida buxgalteriya hisobining metodikasi hisob obyektlarni tan olish, o‘lchash va hisob raqamlarida aks ettirishning tanlab olingan usullarini ifodalovchi holatlarni ko‘rsatishni, metodologik jihatlarni balans va hisobotning boshqa shakllarning har bir elementi bo‘yicha ifodalash lozim.

Ikkinchidan, tijorat banklari chet el valyutalari hisobi va auditini takomillashtirish orqali buxgalteriya hisobini yuritish texnikasi, bunda buxgalteriya hisobini yuritish uchun zarur bo‘lgan valyuta operatsiyalari bo‘yicha schyotlar rejasini, hisob registrlarini schyotlarga birlashtirishini, xujjatlar shakllarining albomini, inventarizatsiyani o‘tkazish muddatlari va tartibini, zamonaviy kompyuterlar va boshqa tashkiliy texnikasi vositalarni, ularni qo‘llash uchun zarur bo‘lgan klassifikator va kodifikatorlarni kiritish mumkin.

Uchinchidan, tijorat banklarida chet el valyutalari hisobi va auditini takomillashtirish asosida buxgalteriya hisobini tashkil qilish buxgalteriya ishini tanlab olingan tashkiliy shaklini, hisob xodimlari mexnatini tashkil qilish usulini, funksional majburiyatlarni buxgalterlar o‘rtasida taqsimlashni tanlangan variantini, xujjatlar aylanishining tashkil qilinishini, bosh buxgalterni tayinlanishi, ishdan bo‘shatilishi, huquqlari, majburiyatlarini ko‘rsatishi lozim.

To'rtinchidan, Banklar tomonidan belgilangan chet el valyutalari hisobi va auditini to'g'ri tashkil etish va olib borish ularning moliyaviy faoliyatini mustahkamligini ko'rsatib beradi va shuningdek, tijorat banklarning birinchi muhim holatdagi ko'rsatkichlardan hisoblanadi. Bizning fikrimizcha bankning hisob siyosati bilan tanishmasdan bankka baho berish va boshqa banklar bilan taqqoslash, tahlil qilish mumkin emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Omonov A.A., Karaliyev T.M. Banklarda buxgalteriya hisobi. T., MOLIYA – IQTISOD 2014 y.
2. Navruzova K.N., Karimov N.G'., Ortiqov U.D. Banklarda buxgalteriya hisobi VIP POLIGRAF.T., 2013 y.
3. Navruzova K.N., Ortikov O.A. Naqd pulsiz hisob-kitoblar va to'lov tizimi. Cho'lpon.2014y.
4. Navruzova K.N. Banklarda buxgalteriya hisobi va operatsion texnika T., MOLIYA – IQTISOD 2010 y.
5. Temirov A.A. Banklarda buxgalteriya hisobi va operatsion texnika T., TDIU 2010 y.
6. Ibragimov A.K., Marpatov M.D. Halqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida banklarda buxgalteriya hisobi T. MoliY. 2010 yil
7. Kozlova E.P, Babchenko T.N. Sbornik korrespondensiy schyotov buxgalterskiy ucheta po novomu schyotnomu planu. - M.: Buxgalterkiy uchet, 2005g.
8. Donald Resseguie Accounting for Banks Matthew Bender 2012 y.